

ANO ANG SEKRETO NI LILI?

ni: **MARICHO SUN PINOTE LLABRES**

Sa pagitan ng dalawang bundok na tila nagbabantay sa isang munting lambak, naroon ang baryo ng Maligaya, isang lugar na hindi marangya, ngunit puno ng mga kuwentong hindi madaling malimutan.

Sa umaga, sumasabay ang amoy ng bagong lutong tinapay sa malamig na simoy ng hangin.

Sa hapon naman, ang mga bata ay naglalaro sa tabi ng ilog habang ang mga matatanda ay nagkukuwentuhan sa ilalim ng matandang punong mangga sa gitna ng baryo.

Ngunit sa kabila ng payapang tanawin, may mga tinig na unti-unting nawawala.

May mga magsasakang tahimik na nag-aalala sa kanilang lupang hindi na nagbibigay ng dating ani.

May mga mangingisdang umuuwi na mas magaan ang dala kaysa sa kanilang pag-asa.

May mga batang may pangarap ngunit natatakot sabihin dahil iniisip nilang maliit lamang ang kanilang mga tinig.

Sa baryong iyon nakatira si Lili.

Labindalawang taong gulang siya at laging may dalang isang lumang kuwaderno na may kupas na asul na takip. Hindi iyon puno ng mga guhit ng prinsesa, laruan, o paborito niyang pagkain tulad ng ibang bata.

Ang laman nito ay mga salita.

Mga salitang narinig niya sa palengke.

Mga pangarap na ibinulong sa tabi ng ilog.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

Mga tanong ng mga batang nais malaman kung bakit may mga bagay na hindi patas.

"Lili, bakit mo sinusulat ang mga iyon?" tanong ni Berto, ang kanyang matalik na kaibigan.

"Dahil may mga salitang namamatay kapag walang kumakalinga sa kanila," sagot niya.

"Pero salita lang naman ang mga iyan."

Ngumiti si Lili.

"Minsan, ang salita ang unang hakbang bago kumilos ang tao."

Hindi pa rin kumbinsido si Berto.

Ngunit hindi niya alam na darating ang araw na siya mismo ang mangangailangan ng isang tinig.

Isang taon bago noon, nagsimulang magkaroon ng problema ang Maligaya.

Ang lumang tulay na nag-uugnay sa paaralan at sa kabilang bahagi ng baryo ay unti-unting nasisira. Ilang beses nang humingi ng tulong ang mga tao, ngunit walang malinaw na pagbabago.

Nasanay na lamang ang iba sa paghihintay.

"Ganyan talaga," sabi ng ilan.

"Matagal nang ganito ang buhay natin."

"Wala namang makikinig."

Ngunit hindi sumang-ayon si Lili.

"Paano kung hindi sila nakikinig dahil matagal na rin tayong tumigil sa pagsasalita?" tanong niya.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

INSTABRIGHT e-GAZETTE

ISSN: 2704-3010

Volume VIII, Issue I

August 2026

Available online at <https://www.instabrightgazette.com>

Nang marinig iyon ng ilang matatanda, may ilan na natawa.

"Bata ka pa, Lili," sabi ni Mang Turo, isa sa mga iginagalang sa baryo. "Hindi ganoon kadali ang mga bagay."

"Hindi ko po sinasabing madali," sagot ni Lili. "Pero baka mas mahirap kung wala tayong gagawin."

Naging tahimik ang paligid.

Hindi dahil sumang-ayon sila.

Kundi dahil may batang nagsabi ng bagay na matagal na nilang iniwasang isipin.

Ilang linggo ang lumipas nang dumating ang isang malakas na bagyo.

Sa loob lamang ng isang gabi, tila nilamon ng hangin at ulan ang buong baryo.

Pagdating ng umaga, nakita nila ang pinsala.

Ang mga pananim ay nakahandusay.

Ang ilang bubong ay tinangay.

At ang tulay na matagal nang kinatatakutan nilang mawala ay tuluyang bumagsak.

Isa sa mga unang napaluha ay si Berto.

Hindi dahil sa tulay.

Kundi dahil hindi na siya makapasok sa paaralan.

"Baka hanggang dito na lamang ako," bulong niya.

Narinig iyon ni Lili.

Sa unang pagkakataon, hindi niya agad alam ang sasabihin.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

INSTABRIGHT e-GAZETTE

ISSN: 2704-3010

Volume VIII, Issue I

August 2026

Available online at <https://www.instabrightgazette.com>

Dahil ang kaibigan niyang dati ay puno ng pangarap ay tila nawalan ng dahilan upang mangarap.

Nang gabing iyon, binuksan ni Lili ang kanyang kuwaderno.

Binasa niya ang bawat pahina.

Ang mga kuwento ng mga taong umaasang may magbabago.

Ang mga pangarap na matagal nang naghihintay.

Ang mga salitang hindi kailanman narinig.

At doon niya naunawaan:

Hindi sapat ang pag-iingat ng mga salita.

May panahon ding kailangan silang pakawalan.

Kinabukasan, nagsimula siyang maglakad sa buong baryo.

Ngunit hindi lahat ay natuwa.

"Bakit mo ginagawa ito?" tanong ng isang lalaki.

"Para ano? Para ipakita na mahina tayo?"

"Baka lalo lamang tayong mapahiya."

May ilan ding nagsabi:

"Hindi mo naiintindihan ang mundo, Lili. Bata ka pa."

Masakit marinig ang mga iyon.

Sa unang pagkakataon, napaisip si Lili kung tama ba siya.

Baka nga maliit lamang ang kanyang alam.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

Baka nga ang mga salita sa kanyang kuwaderno ay walang kayang baguhin.

Umuwi siya nang araw na iyon na mabigat ang dibdib.

Umupo siya sa ilalim ng punong mangga kung saan siya madalas magsulat.

Doon siya nakita ni Berto.

"Susuko ka na ba?" tanong nito.

Hindi sumagot si Lili.

Sa halip, ibinigay niya kay Berto ang kuwaderno.

Binuksan ito ng bata.

At doon niya nakita ang sariling kuwento.

Ang araw na sinabi niyang gusto niyang maging guro.

Ang pangarap niyang matulungan ang ibang bata.

Ang mga salitang akala niya ay walang halaga.

"Sinulat mo pala lahat ito?"

Tumango si Lili.

"Dahil mahalaga."

Matagal na tumingin si Berto sa pahina.

Pagkatapos ay dahan-dahan niyang isinara ang kuwaderno.

"Kung gayon, hindi dapat ito manatiling nasa loob lamang."

Kinabukasan, hindi nag-iisa si Lili.

Kasama niya si Berto.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

INSTABRIGHT e-GAZETTE

ISSN: 2704-3010

Volume VIII, Issue I

August 2026

Available online at <https://www.instabrightgazette.com>

Kasama rin ang ilang batang handang magsulat.

Nagsimula silang mangolekta ng mga kuwento.

Hindi ng reklamo.

Hindi ng galit.

Kundi ng katotohanan.

Ang kwento ng mga magsasaka.

Ang pangarap ng mga bata.

Ang pag-aalala ng mga magulang.

Ang pagod ng mga manggagawa.

Tinipon nila ang lahat sa isang aklat na tinawag nilang:

"Mga Tinig ng Maligaya."

Nang makita ito ng mga pinuno ng bayan, una nilang tinanong:

"Sino ang gumawa nito?"

Tumayo si Lili.

"Ako po ang nagsulat."

"At ikaw ang nagsalita para sa lahat?"

Umiling si Lili.

"Hindi po. Sila ang nagsalita. Isinulat ko lamang ang ayaw nilang mawala."

Natahimik ang silid.

Dahil sa unang pagkakataon, hindi isang tao ang kanilang kaharap.

Kundi isang buong baryo.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

INSTABRIGHT e-GAZETTE

ISSN: 2704-3010

Volume VIII, Issue I

August 2026

Available online at <https://www.instabrightgazette.com>

Hindi agad naging madali ang lahat.

Hindi agad naitayo ang tulay.

Hindi agad nawala ang mga problema.

Ngunit may isang bagay na nagbago.

Ang mga tao ng Maligaya ay hindi na naghihintay na may ibang magsalita para sa kanila.

Natutunan nilang magsama-sama.

Natutunan nilang makinig.

Natutunan nilang ang pagkakaisa ay hindi nagsisimula sa malalaking salita.

Kundi sa munting tapang na sabihin ang totoo.

Makalipas ang ilang buwan, muling nakatayo ang tulay.

Sa araw ng pagbubukas nito, maraming tao ang dumalo.

May mga bulaklak.

May mga awit.

May mga ngiti.

Ngunit si Lili ay hindi nasa gitna ng mga tao.

Nakaupo siya sa ilalim ng punong mangga.

Hawak ang kanyang lumang kuwaderno.

Lumapit si Berto.

"Lili."

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

“Hmm?”

“Alam mo, hanggang ngayon hindi ko pa rin alam ang sekreto mo.”

Napangiti siya.

“Akala ko ba alam mo na?”

“Hindi pa rin.”

Tumingin si Lili sa tulay na muling nagdurugtong sa dalawang bahagi ng kanilang baryo.

“Ang sekreto,” sabi niya, “ay hindi ang pagkakaroon ng malakas na boses.”

“Kung gayon, ano?”

“Ang pagkakaroon ng pusong handang makinig.”

Tahimik si Berto.

Sa hangin, muling sumayaw ang mga dahon ng punong mangga.

At sa unang pahina ng bagong kuwaderno ni Lili, isinulat niya ang isang pangungusap:

May mga tulay na gawa sa kahoy at bato. Ngunit ang pinakamahalagang tulay ay yaong nagdurugtong sa isang puso patungo sa isa pa.

Mula noon, kapag may bagong kuwento ang isang tao sa Maligaya, hindi na iyon nawawala sa hangin.

Dahil may mga kamay nang handang magsulat.

May mga taingang handang makinig.

At may isang batang minsang tinanong:

“Ano ang sekreto ni Lili?”

Ngunit ang sagot ay hindi kailanman naging tungkol kay Lili.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza

INSTABRIGHT e-GAZETTE

ISSN: 2704-3010

Volume VIII, Issue I

August 2026

Available online at <https://www.instabrightgazette.com>

Dahil ang tunay na sekreto ay nasa kanilang lahat.

Ang bawat tinig na pinakinggan.

Ang bawat salitang pinahalagahan.

At ang bawat pusong natutong magsalita para sa kapwa.

Editorial Team

Editor-in-Chief: Alvin B. Punongbayan

Associate Editor: Andro M. Bautista

Managing Editor: Raymart O. Basco

Web Editor: Nikko C. Panotes

Manuscript Editors / Reviewers:

Chin Wen Cong, Christopher DC. Francisco, Camille P. Alicaway, Pinky Jane A. Perez,
Mary Jane B. Custodio, Irene H. Andino, Mark-Jhon R. Prestoza, Ma. Rhoda E. Panganiban, Rjay C. Calaguas,
Mario A. Cudiamat, Jesson L. Hero, Albert Bulawat, Cris T. Zita, Allan M. Manaloto, Jerico N. Mendoza
